

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра теорії та методики початкової освіти

**Теоретичні основи викладання методики мовно-
літературної освітньої галузі
у початковій школі:
*методичні рекомендації для підготовки здобувачів освіти до
теоретичних, практичних та самостійних робіт***

**для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності
013 «Початкова освіта»**

Мукачево - 2022

УДК 378 – 057:[373.3.016:811.161.2] (083.13)

Розглянуто та рекомендовано до друку науково -методичною радою Мукачівського державного університету протокол № 2 від 5 вересня 2022 р.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри протокол № 2 від 5 вересня 2022 р.

Укладач: **Паук М.М.** – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії та методици початкової освіти МДУ.

Рецензент: **Товканець Г.В.** - доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії та методици початкової освіти МДУ.

Паук М.М.: Теоретичні основи викладання методики мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі: методичні рекомендації щодо виконання самостійної роботи та підготовок до лекцій та практичних робіт для здобувачів освіти спеціальності 013 Початкова освіта, для денної та заочної форми навчання. Мукачево: МДУ, 2022. 74с.

Навчально – методичне видання вміщує матеріал для підготовки до занять та проведення уроків української мови та читання в початкових класах із застосуванням новітніх інноваційно-інтегрованих технологій для здобувачів освіти 013 Початкова освіта, з метою розширення їх професійної компетентності та орієнтації в предметах в умовах інтеграції України до європейського освітнього простору та новітній технологій проведення уроків у ЗЗСО.

Матеріали рекомендовано для студентів педагогічних та філологічних вищих навчальних закладів, вчителів української мови та літератури, вчителів початкових класів та тих хто цікавиться вивченням української мови та літературного циклу.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. Мета та завдання курсу	10
2. Загальні методичні вказівки щодо підготовки до самостійної, практичної роботи студентів	13
3. Форми контролю самостійної роботи студентів	19
4. Використання інноваційних інформаційних технологій на уроках української мови та читання в початкових класах базової школи	24
5. Новітні технології інтерактивного навчання у мовно-літературній галузі початкової освіти	28
6. Творчо-розвивальні технології навчання та умови їх реалізації в шкільному курсі початкової освіти з української мови та читання	33
7. Теорія і практика використання технології інтегрованого навчання на заняттях з мови та читання в початкових класах	51
ДОДАТКИ	58
Список використаної літератури	73

ВСТУП

В умовах реформування освітньої системи в Україні значне місце займає пошук ефективних методів і засобів навчання, розробка методичних систем, технологій викладання, підвищення дієвості навчання в цілому. Тому особливо актуальною є проблема підготовки педагогічних кадрів, зокрема для початкових класів.

У професійному становленні вчителів початкових класів лінгводидактична підготовка стає все більш пріоритетною, оскільки в сучасних умовах цикл гуманітарних предметів постійно розширюється. Виховувати, розвивати, формувати молодшого школяра як людину, індивідуальність, особистість, навчити його продуктивно мислити не можна без оволодіння рідною мовою як засобом спілкування.

Шляхи підвищення якості професійної підготовки вчителів у педагогічних ВНЗ передбачають піднесення не тільки теоретичного рівня їх знань про зміст і структуру початкового курсу рідної мови, сучасні методи і прийоми її викладання та розвитку усного й писемного мовлення молодших школярів, а й вироблення у студентів практично-методичних умінь, необхідних їм для навчання дітей мови, розвиток самостійності, інтересу до творчої педагогічної діяльності.

У вищому навчальному закладі необхідно створити такі умови, які б дозволили здобувачу освіти переконатися в значущості науки для індивідуального становлення майбутнього вчителя, закріпити в нього бажання і здатність читати, самотійно переосмислювати чужі думки і на цій основі формулювати, висловлювати власні думки. Це в свою чергу слугуватиме базою для індивідуально-особистісного навчання майбутніх педагогів, яким сьогодні потрібна така методична підготовка, яка б дозволяла вибрати певну методичну систему з ряду існуючих і грамотно реалізувати її на практиці, володіти педагогічною рефлексією, різними способами методичної діяльності, вмінням вести науково-дослідну роботу в процесі навчання дітей.

Важливим засобом удосконалення професійної підготовки вчителів для сучасної школи є ефективна організація самотійної роботи студентів. Аналіз науково-педагогічної літератури (В.Бондар, Г.Гецов, Н.Кічук, Н.Кузьміна, А.Малибог, П.Підкасистий та ін.) дозволяє побачити існування різних підходів до визначення самотійної роботи.

Проблема підготовки студентів до самотійної роботи і керівництво нею, як правило, у спрощеному вигляді поділяється на 3 блоки: мотиваційний, технологічний і організаційний. Уміння й навички самотійної роботи у сучасній науковій літературі розуміють досить широко. Це вміння підготуватися до певного

виду занять, брати участь у них, працювати з літературними джерелами, планувати час, дотримуватись норм гігієни розумової праці тощо.

Особливого значення набуває самостійна робота студентів з курсу «Методика викладання української мови в початкових класах». Її доцільність зумовлена такими факторами, як обмежена кількість навчальних годин на вивчення цієї наукової дисципліни, відсутність у студентів попередньої методичної підготовки, можливість постійно спиратись на наявні знання з суміжних наук (психологія, педагогіка, дитяча література, сучасна українська мова).

Метою застосування різних видів самостійної роботи у лінгводидактичній підготовці вчителів початкових класів є закріплення знань програмового матеріалу, поданого на лекціях, а також методичних умінь і навичок, сформованих на практичних і лабораторних заняттях. Передбачається також, що під час самостійної роботи набуті студентами знання будуть розширюватись і поглиблюватись. До того ж у них вироблятимуться навички науково-дослідної роботи, необхідні сучасному педагогу.

Частіше студенти мають справу із застосуванням набутих теоретичних знань з методики викладання рідної мови в 1-4 класах. Йдеться про розв'язання ними методичних задач, аналіз певних

педагогічних ситуацій, що виникають на уроках рідної мови й читання, складання планів-конспектів уроків, пошук відповіді на проблемне запитання під час лекції або практичного заняття, написання курсової та дипломної роботи. Як бачимо, поступово студенти мають навчитися відходити від зразка, активно включатися у пошук власних шляхів розв'язання методичних проблем.

Досвід читання курсу методики викладання рідної мови в початковій школі дозволяє класифікувати всі самостійні завдання за характером пізнавальної діяльності студентів на завдання репродуктивного (відтворюючого) характеру і завдання дослідницького характеру. Слід зазначити, що багато методичних завдань, пропонованих майбутнім учителям початкових класів, поєднують у собі в різному співвідношенні елементи продуктивної і репродуктивної діяльності. Так, завдання скласти вправи для учнів 3 класу з метою закріплення теми «Іменник» може бути виконано за аналогією до відомих морфологічних вправ, а може слугувати поштовхом до створення оригінальної вправи нового виду. Те ж саме стосується і фрагментів уроків. Змінюється характер завдань і під час роботи студентів з методичною літературою. Наприклад, читання статті, відповіді на запитання викладача за її змістом, добір літератури з певної методичної теми, складання анотації, рецензування посібника чи статті тощо.

Самостійна робота з методики викладання рідної мови в початкових класах може проводитись на різних етапах навчального процесу: на лекціях, практичних і лабораторних заняттях, у позааудиторних умовах тощо. Як правило, на лекціях корисними є невеликі за обсягом самостійні завдання. Наприклад, розглядаючи зі студентами тему «Характеристика сучасного звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти», викладач характеризує структуру процесу оволодіння першокласниками елементарними вміннями читати й писати. Майбутнім учителям пропонується до кінця лекції підготувати відповідь на запитання «Чим зумовлений поділ процесу навчання грамоти на такі періоди? Як обґрунтувати їх послідовність?»

Досвід показує, що подібні проблемні запитання на початку лекційного викладу налаштовують студентів на вдумливе, зацікавлене сприйняття навчального матеріалу, створюють сприятливі умови для його осмисленого міцного засвоєння.

Доцільно в ході лекції спиратися на результати спостережень студентів за уроками вчителів початкових класів, використовувати методичний досвід, набутий студентами під час педагогічної практики. Наприклад, на оглядовій лекції, присвяченій систематизації знань про компоненти повноцінної навички читання молодших школярів, запитуємо: Як ви оцінюєте стан сформованості в учнів класу, де ви були на практиці, виразності

читання? Які, на вашу думку, методичні прорахунки вчителя спричинили осановні недоліки?".

Як правило, самостійна робота студентів організовується під час проведення практичних і лабораторних занять, або безпосередньо в аудиторії, або - вдома. Окремі теми майбутнім учителям пропонується опрацювати повністю без участі викладача. Наприклад, "Історико-критичний огляд методів навчання грамоти", "Методика вивчення розділу "Текст" у початковому курсі рідної мови" та ін.

У процесі лінгводидактичної підготовки вчителів початкових класів мають місце такі форми самостійної роботи, як індивідуальна, групова, колективна за участю викладача і без нього.

1. Мета та завдання курсу

Формування вчителя Нової української школи вимагає посиленого розвитку його мовно-комунікативної та літературної компетентностей, які реалізуються через навчальний курс «Теоретичні основи викладання методики мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі». Зміст дисципліни розроблено з урахуванням викликів сьогодення, положень Концепції «Нова українська школа», Державного стандарту початкової освіти, законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. та компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців.

Дисципліна «Теоретичні основи викладання методики мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі» є складовою частиною дисциплін блоку професійної та практичної підготовки. Її вивчення передбачає озброїти здобувачів вищої освіти знаннями процесу навчання української мови та читання, уміннями і навичками, необхідними для практичної реалізації мовної та літературної освіти молодших школярів в умовах Нової української школи.

Мета навчальної дисципліни:

- підготувати студентів до розв'язування типових задач, наведених в освітньокваліфікаційній характеристиці щодо навчання школярів

предметів мовнолітературної освітньої галузі в 1-4 класах загальноосвітньої школи за умов реформування сучасної освітньої системи відповідно до Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти;

- сформувати в студентів компетентності, що дозволять виконувати типові задачі професійної діяльності, а саме: загальні, такі як: загальнонавчальна, інформаційноаналітична, дослідницько-практикологічна, комунікативна, етична, соціокультурна, міжособистісної взаємодії, професійної мобільності, рефлексивна, а також спеціальні (фахові) компетентності, передбачені ОПП відповідно до Професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти».

Завдання навчальної дисципліни:

- озброєння студентів сучасними теоретичними і практичними здобутками методики навчання предметів мовно-літературної освітньої галузі в 1-4 класах загальноосвітньої школи;

- вироблення умінь і навичок, необхідних для вирішення актуальних проблем мовно-літературної освітньої галузі учнів початкової школи відповідно до державних і європейських стандартів на основі компетентнісного підходу з використанням інноваційних педагогічних технологій та комп'ютерної техніки;

- сприяння розвитку професійної самостійності студентів, залучення їх до науководослідницької діяльності.

2. Загальні методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи студентами

Освіта є основою розвитку суспільства, тому питання, що пов'язані із забезпеченням її якості, мають провідне значення для держави. Сучасний етап соціально-економічного розвитку нашої країни зумовлює нові вимоги до якості професійної освіти. З огляду на затверджену указом Президента України “Національну доктрину розвитку освіти України у ХХІ столітті”, Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, де головною метою освіти визначено розвиток людини, можна стверджувати, що пріоритетом підготовки майбутніх фахівців є формування творчої, активної, самостійної і відповідальної за якість свого навчання особистості. Вирішальну роль у цьому відіграє самостійна робота студентів (СРС), яка в свою чергу має ґрунтуватися на урахуванні індивідуально-психологічних особливостей тих, хто навчається.

Особливість діяльності спеціаліста в умовах науково-технічного прогресу полягає в подальшому прискоренні зміни професійних знань, умінь та навичок, здатності працівника самостійно, швидко і якісно вдосконалювати свою кваліфікацію. Таким є соціальне замовлення суспільства нинішній системі освіти. У зв'язку з цим змінюються завдання й функції студента та викладача. Зникає поділ життя людини на період набуття знань (період навчання) та наступний етап їх застосування. Освіта людини не встигатиме за

новими відкриттями й науковими теоріями, не відповідатиме вимогам часу, практики, якщо вона не спиратиметься на активність і самостійність особистості та розвиток її творчого потенціалу.

У процесі вдосконалення професійної освіти акцент діяльності викладача дедалі зміщується з розробки нових форм і методів активізації власної діяльності на стимуляцію активності студентів. Від волі, інтересів і прагнень останніх залежить ступінь залучення до навчального процесу і, як наслідок, успішність оволодіння професією. Саме тому під час підготовки фахівців будь-якого профілю у вищих навчальних закладах самостійній роботі студентів надається пріоритетного значення. Усіляко заохочується їх творча ініціатива, прагнення до глибокого проникнення у теоретичні основи, вдосконалення практичних навичок в обраній галузі діяльності.

Без сумніву, специфіка професії потребує систематичної самостійної роботи, безперервного самовдосконалення. Причому, особливого значення набуває період самостійної роботи під час навчання, коли майбутній фахівець може обрати правильний напрямок своєї самопідготовки за допомогою викладача.

Самостійна робота – обов'язковий компонент навчальної та науково-дослідницької роботи студентів. Її ефективність значною мірою визначає якість професійної підготовки у ВНЗ. У структурі

навчальної діяльності студента самостійній роботі відводиться 40% загального навчального часу.

Великого значення для опанування студентами навичок самостійної роботи набувають зміст та методи організації практичних занять, особливо за наявності в них елементів наукових досліджень. На таких заняттях керівництво самостійною роботою студентів здійснюється в процесі співпраці викладача і студента і має на меті сформувати в останнього вміння будувати і використовувати алгоритм розв'язання типових задач, здійснювати типові розрахунки, самостійно працювати з навчальною та довідковою літературою, аналізувати матеріали лекцій.

Індивідуальні завдання розроблено майже з усіх тем дисципліни. Під час розробки завдань керувалися наступними принципами.

1. Зміст завдань має забезпечувати послідовну безперервну підготовку спеціаліста.
2. Професійна спрямованість навчання має бути забезпечена за допомогою завдань, зміст яких виявляє значення дисципліни, що вивчається, для продовження навчання та майбутньої професійної діяльності.

3. Задля поступового формування у кожного студента вміння самостійно набувати знань завдання доцільно розробляти за принципом зростання складності та проблемності.

4. Щоб студенти могли працювати інтенсивно, у посильному для них темпі, завдання мають бути розроблені з урахуванням часу їх виконання як добре підготовленими, так і слабкими студентами.

Індивідуальні завдання, розроблені таким чином, дозволяють усім студентам працювати самостійно з урахуванням рівня їх підготовленості, при цьому можлива самооцінка розуміння предмета. Разом з цим викладач має змогу оцінювати індивідуальні здібності та знання студентів, оперативно змінювати завдання, враховуючи його об'єм і складність, тобто цілеспрямовано керувати пізнавальною діяльністю студента.

Наявність в індивідуальних завданнях елементів наукових досліджень дає змогу студентам ближче пізнати процес наукового пошуку, глибше зрозуміти суть явищ, які вивчаються, творчо підійти до засвоєння теоретичного матеріалу, отже, зробити знання теорії міцнішими і знайти їм практичне використання. Це, в свою чергу, забезпечує кращу підготовку фахівців до майбутньої роботи, сприяє ефективнішому формуванню в них вмінь і навичок практичної діяльності, розвитку творчих здібностей.

Практика довела високу ефективність використання індивідуальних завдань для самостійної роботи студентів на практичних заняттях. Вони сприяють формуванню глибоких, міцних та систематизованих знань, розвивають у студентів самостійність у здобутті знань та їх використанні у навчальній практичній діяльності, активізують пізнавальну діяльність студентів та мобілізують їх на досягнення кінцевого результату.

В умовах реформування вищої освіти і входження України до європейського освітнього простору через так званий Болонський процес і розуміння самостійної роботи студентів є іншим. Всю кількість годин відведених навчальним планом на вивчення певної дисципліни поділяють на аудиторну роботу (або роботу з викладачем) і самостійну роботу студентів.

Самостійна робота є не лише одним з видів роботи студентів над здобуттям знань, але й способом виховання особистості. Тому в даному випадку ми маємо справу не лише з навчальним процесом, але й з процесом виховання особистості.

Самостійну роботу можна визначити з однієї сторони як роботу студента з учбовою літературою, що виконується поза основним розкладом занять, з іншого боку, – це постійна, цілеспрямована робота, що здійснюється студентом у ході обов'язкових за розкладом занять, де він слухає і самостійно конспектує пояснення

викладача, на практичних або лабораторних заняттях, сам або у колективі виконує лабораторні роботи, розв'язує задачі.

3. *Форми контролю самостійної роботи студентів*

Контроль за самостійною роботою студентів виконує дві функції: коригувальну (полягає у своєчасному виявленні помилок) і стимулювальну (є своєрідним зовнішнім поштовхом до діяльності). Контроль за процесом виконання самостійної роботи передбачає пильну увагу за кожним "кроком" виконуваної діяльності. При цьому поточна діяльність порівнюється з еталонною, запрограмованою діяльністю. Контроль за результатами передбачає повну свободу студентів у здійсненні процесу діяльності, але ставить їх перед необхідністю вчасно подати конкретний результат. Такий контроль доцільний щодо самостійної роботи, бо кінцевий її результат завжди відображений в конкретних формах: креслення, конспект, реферат, усна відповідь тощо.

Контролюючи самостійну роботу студентів, слід виходити з того, що головним у ній є сама її структура як діяльності, передусім її мотиви, цілі: чим спонукається самостійна робота; на розв'язання яких проблем вона спрямована; чому ці проблеми цікавлять студента тощо. Тобто основним об'єктом в самостійній роботі, який підлягає контролю, є знайдені та випробувані студентом шляхи пошуку, постановки і розв'язання проблем.

До ефективних форм контролю за самостійною роботою студентів належать рефлексивний контроль, індивідуальні співбесіди,

письмові завдання за пропущеними темами і контрольні роботи, реферати, ділові ігри, колоквиуми та ін.

Рефлексивний (лат. reflexio – відображення; роздуми, сумніви) контроль. Це контроль у формі обміну думками між студентом і викладачем у рівноправному діалозі. Студент інформує викладача про шляхи пошуку і конкретизації проблем. Викладач уточнює окремі нюанси цих шляхів, намагаючись визначити неточності і помилки, щоб підказати студентові, підкоригувати його дії. Такий діалог не є контролем у прямому сенсі цього слова, оскільки в ньому немає чіткого протиставлення позицій контролюючого і контрольованого. Рефлексивний контроль фактично поєднує переваги контролю за процесом і контролю за результатом і долає їх обмеженість.

Індивідуальні співбесіди. Їх проводять за навчальним розкладом і в позанавчальний час. Така форма контролю доцільна зі студентами, які пропустили одне чи кілька навчальних занять або отримали незадовільну оцінку, відстають у навчанні. Вивчивши рівень підготовки таких студентів і причини їх відставання, викладач повинен розробити та запропонувати індивідуальні завдання і періодично контролювати їх виконання. Індивідуальні співбесіди проводять також з кращими студентами. Вони зумовлені бажанням викладача зорієнтувати студента на

ефективнішу самостійну роботу для самовдосконалення як майбутнього фахівця.

Співбесіди з метою контролю за самостійною роботою студентів доцільні щодо тем навчального курсу, які не висвітлювалися під час лекцій, семінарських та практичних занять. Для проведення такої співбесіди викладач повинен дати студентам конкретне завдання і визначити літературу, з якою студент має ознайомитись. До тем, які пропонуються студентам на самостійне опрацювання, повинні бути підготовлені відповідні методичні вказівки.

Письмові завдання і контрольні роботи. Письмові завдання практикують за пропущеними темами курсу, що зобов'язує студента самостійно опрацювати ці теми. Контрольні роботи доцільно проводити після вивчення однієї чи кількох тем курсу. Їх результати можуть враховуватись під час проведення заліку чи іспиту з навчальної дисципліни.

Реферати. У процесі написання реферату студент може звертатися до викладача з різними запитаннями. Викладач, консультуючи студента, виявляє рівень його знань з певної теми.

Ділові ігри. Використовують їх під час обговорення питань, які потребують експертної оцінки або виконання ролі. Кожен студент може виступати у ролі експерта з якоїсь проблеми, заздалегідь самостійно вивчивши додаткові матеріали.

Колоквіуми. Їх результативність залежить від чіткої організації: визначення переліку тем, які виносяться на обговорення, та необхідної спеціальної літератури, своєчасне доведення ЇХ до відома студентів. Під час самостійної підготовки студентів до колоквіуму викладач за потреби консулює їх, спрямовуючи пізнавальну діяльність студентів на усвідомлення сутності матеріалу і виявлення знань. Колоквіум доцільно проводити з невеликою групою студентів, що забезпечує їх активність не тільки під час підготовки до нього, а й у процесі його проведення.

Важливими для творчої взаємодії студентів і викладачів в системі самостійної роботи студентів є психологічна і практична готовність викладача до аналізу і оцінювання власної діяльності з організування самостійної роботи студентів. Психологічна готовність виражається у формуванні потреби в самоаналізі та самооцінці своєї діяльності в процесі управління самостійною роботою студентів, а практична – у засвоєнні методик та інструментарію наукової діяльності.

Педагогічно доцільно організована самостійна робота студентів спонукає їх отримувати навчальну інформацію з різноманітних джерел (від підручника до Інтернету), формує в них навички самостійного планування і організації власного навчального процесу, що забезпечує перехід до неперервної освіти (самоосвіти) після завершення навчання у вищому навчальному закладі, дає

змогу максимально використати сильні якості особистості завдяки самостійному вибору часу та способів роботи, джерел інформації.

Термін здачі та оцінку викладач проставляє в таблиці такої форми. Вона вміщується на першій сторінці самостійних робіт або реферата.

№ за п. Назва СРС	Термін здачі СРС, практичного завдання		Оцінка	Підпис
	За графіком	Фактично		
1.				
2.				
3.				

4. Використання інноваційних інформаційних технологій на уроках української мови та читання в початкових класах базової школи

Використання інформаційних технологій на уроках української мови та читання може відбуватися різними способами, це залежить від низки факторів, найважливішими з яких вважаємо такі: потреби конкретного уроку, рівня володіння різними програмами та наявністю сертифікованих програм у системі початкової освіти.

Серед зазначених технологій використовуються такі їх види:

1. Електронний підручник
2. Статистичні таблиці
3. Динамічні таблиці
4. Літературні портрети
5. Тестові завдання
6. Диктанти
7. Медіа-твори
8. Віртуальні екскурсії
9. Відеопозії

10. Буктрейлери (для заохочення до читання або ознайомлення з програмним твором)

На уроках української мови та читання у початкових класах використовуються дидактичні мультимедійні матеріали електронних підручників та посібників. Надається перевага використанню власного дидактичного засобу - мультимедійної комп'ютерної презентації. Власний досвід створення та використання презентацій у процесі вивчення української мови і читання дозволяє визначити низку факторів, які впливають на ефективність навчально-виховного процесу:

- зростання впливу виступу на аудиторію, оскільки значний обсяг інформації сприймається зоровими та слуховими рецепторами одночасно;
- полегшення розуміння і сприйняття поданого матеріалу;
- запам'ятовування навчального матеріалу на значний період;
- збільшення психологічної вірогідності прийняття правильних висновків, суджень, узагальнень;
- скорочення часу на розкриття проблеми.

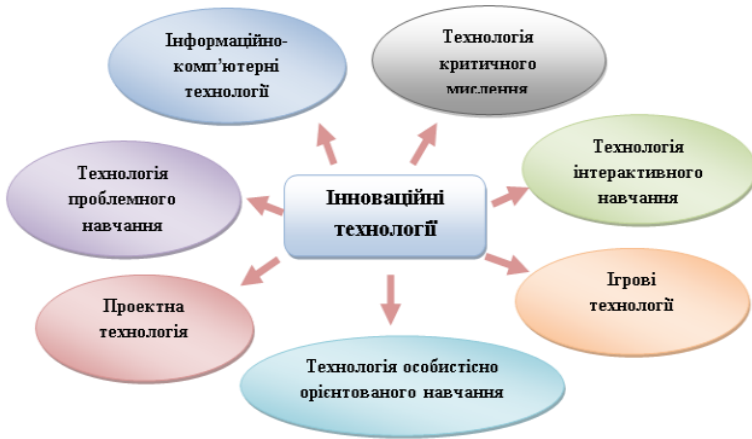
Серед типів уроків з використанням комп'ютера переважають такі:

- уроки-презентації;

- уроки – дослідження;
- віртуальні екскурсії;
- проектна діяльність;
- тестування.

Для допомоги у підготовці до уроку, студент може користуватися різноманітними програмами: графічними flesh-анімаціями, web-редакторами, програмами для створення презентацій, програмами для роботи зі звуком та відео тощо.

Загалом у практиці для унаочнення навчального матеріалу дуже часто використовуються ресурси Інтернету. Для того, щоб залучити учнів до навчального процесу як активних учасників, використовується програма Power Point, за допомогою якої школярі (3-4 клас) створюють презентації за результатами своєї дослідницької діяльності за змістом літературного твору, під час опрацювання характеристики героя, біографії письменника, мовних явищ. Ця ефективна форма допомагає узагальнювати, відпрацьовувати, повторювати, систематизовувати і створювати нове на основі вивченого.

5. Новітні технології інтерактивного навчання у мовно-літературній галузі початкової освіти

Організація навчально-виховного процесу свідчить, що чим частіше використовуються комп'ютери у процесі вивчення різних предметів, зокрема української мови та читання, тим ефективнішими є результати навчання. Адже запам'ятовування інформації школярів відбувається таким чином: якщо сприймається лише слухова інформація, то засвоюється 20% матеріалу; якщо інформація отримується лише за допомогою зору, то запам'ятовується до 30% матеріалу. За умови комбінованого поєднання слухового та зорового каналів інформації людина спроможна швидко засвоїти до 60% отриманої інформації.

Таким чином, використання мультимедіа сприяє кращому вивченню навчальної інформації на уроках. На практиці доведено, що використовуючи мультимедійні технології, навчально-виховний процес відзначається такими перевагами:

- краще сприймається матеріал учнями, зростає їх зацікавленість;
- відбувається індивідуалізація навчання, розвиток творчих здібностей;
- скорочуються види роботи, що стомлюють учня, використовуються аудіовізуальні засоби з метою підвищення активності дітей;

-підсилюється динамічне подання матеріалу;

-забезпечуються умови для формування самооцінки учня .

При вивченні нових тем з української мови та літературного читання слід створювати проблемну ситуацію, висловлювати кілька точок зору, і шляхом аналізу та дослідження запропонованого матеріалу разом з класом зробити правильні висновки. Це і є успішним мотиваційним моментом.

Особливістю учительської роботи є вміння працювати з дітьми, котрі мають різну підготовку та неоднакові здібності. Тому немає уроку, на якому б не було організовано парну, групову та індивідуальну роботу. Часто учні отримують індивідуальні завдання, завдання різних рівнів складності.

Аналогічно диференціюються і домашні завдання як і з української мови, так і з літератури. Іноді доцільно застосовувати створення учнями міні-проектів з певної теми.

Дуже цікавою є технологія «Кроссенс». За кроссенсом учні визначають тему уроку і роз'яснюють асоціації, пов'язані з цією темою уроку. Кроссенс - головоломка нового покоління, побудована на асоціаціях; це 9 картинок, які розташовують так, щоб будь-яке зображення мало зв'язок за змістом з іншими картинками.

Щоб цікавіше і різноманітніше перевіряти домашнє завдання, можна запропонувати учням різноманітні літературні диктанти (хронологічні, географічні, асоціативні, теоретичні, бліц-диктанти, історичні, логічні, графічні), клоуз-тести з певних тем, різні види ігор, складання тестів тощо.

Для успішного відтворення та засвоєння навчального матеріалу студент може виористовувати такі техніки та методики:

- Асоціативний куцц;
- Мікрофон;
- Ажурна плитка;
- Карусель;
- Мозаїка;
- Акваріум;
- Імітаційні ігри;
- Дебати та дискусії;
- Метод гронування;
- Мозковий штурм.

Будь-яка інтерактивна технологія потребує попереднього розгляду і навчання учнів. Варто починати з поступового застосування цих

технологій. Як педагогу, так і учням потрібно звикнути до них. Можна навіть скласти план їх упровадження. Краще старанно підготувати декілька занять у навчальному році, ніж часто проводити наспіх підготовлені «ігри». Можна провести з учнями особливе «організаційне заняття», створити разом із ними «правила роботи в класі. Використання інтерактивних технологій - не самоціль. Це лише засіб для досягнення такої атмосфери в класі, якнайкраще сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, надає можливість дійсно реалізувати особистісно орієнтоване навчання.

Для ефективного застосування інноваційних технологій, зокрема, щоб охопити весь необхідний обсяг матеріалу і глибоко його вивчити (а не перетворити технології на безглузді «ігри заради самих ігор»), потрібно старанно планувати свою роботу, щоб:

- дати завдання учням для попереднього підготування (прочитати, продумати, виконати самостійні підготовчі завдання);
- відібрати для заняття такі інноваційні вправи, які дали б учням «ключ» до освоєння теми;

- під час самих інноваційних вправ дати учням час подумати над завданням, щоб вони сприйняли його серйозно, а не механічно або «граючись» виконали його;
- на одному уроці можна використовувати одну (максимум - дві) інтерактивних вправи, а не їх калейдоскоп;
- дуже важливо провести спокійне глибоке обговорення за підсумками інтерактивної вправи, зокрема акцентуючи увагу й на іншому матеріалі теми, прямо не порушеному в інноваційній вправі;
- проводити швидкі опитування, самостійні домашні роботи з різноманітних матеріалів теми, які не були пов'язані з інтерактивними завданнями.

6. Творчо-розвивальні технології навчання та умови їх реалізації в шкільному курсі початкової освіти з української мови та читання

Одне з основних завдань сучасної школи – створити умови для різнобічного розвитку підростаючого покоління. Такий підхід тісно пов’язаний з творчо-розвивальними технологіями, мета яких – забезпечити активізацію й розвиток інтелекту, інтуїції, легкої продуктивності, творчого мислення, рефлексії, аналітикосинтетичних умінь та навичок з урахуванням можливостей кожного учня. У галузі рідномовної освіти ця мета конкретизується у вигляді таких завдань:

- розвиток лінгвістичного світогляду школярів на тематичному матеріалі;
- розвиток мовно-мовленнєвої, комунікативної, соціокультурної, діяльнісної компетентностей учнів;
- забезпечення етнолінгвістичної самоідентифікації учнів, що дасть змогу зберегти національне обличчя в ході сучасних євроінтеграційних процесів вітчизняної освіти;
- збагачення духовного світу школярів, досвіду творчої діяльності в процесі навчання мови.

Історія становлення і розвитку творчо-розвивальних технологій пов’язана з провідними ідеями вітчизняних та зарубіжних учених

від античних часів до сучасності (Платон, Аристотель, Сократ, Квінтіліан, Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, А. Дістервег, К. Ушинський, С. Русова, Г. Ващенко та ін.). Особливий внесок у теоретичне обґрунтування і практичну перевірку ефективності творчо-розвивального навчання зробили психологи та педагоги минулого століття: Л.Виготський (ідея „зони найближчого розвитку” як відстані між рівнем актуального розвитку й рівнем потенційного розвитку), І. Лернер (ідея створення проблемнопошукової ситуації в навчанні), М.Скаткін (концепція розвитку самостійної і творчої ініціативи учнів), Л. Занков (обґрунтування зв'язку між навчанням і загальним розвитком учнів), В. Давидов, Д. Ельконін (теорія і практика навчання в системі розвивальної освіти), В. Сухомлинський (методична система розвитку зв'язного мовлення школярів, розвиток творчих здібностей засобами рідної мови, технологія 65 співпраці), І. Синиця (психологічна концепція розвитку усного і писемного мовлення учнів) та ін.

Ученими простежено важливу закономірність послідовного розвитку мовленнєвої творчості: від копіювання мовленнєвих зразків через творче наслідування і наслідувальну творчість до оригінальної творчості, – що має лінгводидактичну значущість. Для успішної реалізації ідей розвивального навчання особливе значення мають психолінгвістичні тренінги, спрямовані на

розблокування внутрішніх бар'єрів творчої діяльності в шкільному курсі української мови. Специфіка творчо-розвивального навчання полягає в тому, що воно орієнтується не стільки на знання, скільки на принципи і способи одержання нових знань та передбачає інтенсивну розумову діяльність учнів. З огляду на це основного значення в організації навчально-виховного процесу з метою перетворення потенційної креативності учнів в актуальну набувають такі положення:

- принцип фундаменталізації освіти, що передбачає визнання провідної ролі теоретичного мислення в розвитку особистості, формування міцних узагальнених знань, необхідних для самопізнання відповідно до вимог часу, гнучкої і швидкої орієнтації в інформаційному просторі;
- принцип провідної ролі розвивальної функції навчання, який спрямовує на врахування ієрархічної системи цілей „розвиток – навчання – виховання”;
- принцип інтеграції мисленнєво-мовленнєвих дій, які в практиці застосування спираються на усвідомлені теоретичні знання і включають учнів у різні види пізнавальної та мовленнєвої діяльності, спрямованої на розвиток чуттєвого сприймання, інтелекту, дару слова, моторної, вольової, духовної і мотиваційної сфери; учитель при цьому має допомогти учневі реалізувати себе активним суб'єктом освітнього процесу;

- принцип варіативності, альтернативності навчальних програм, різних підходів до навчання, дидактичних методів, форм і засобів;
- принцип індивідуалізації і диференціації навчання – врахування індивідуальних можливостей кожного учня, створення умов для різнорівневого навчання, організація гуртків і факультативів за інтересами, залучення учнів з високим рівнем навчальних досягнень до участі в олімпіаді, до роботи в Малій академії наук.

Окреслений підхід до навчання ставить перед учителем низку вимог: творча активність, нестандартне мислення, використання сучасних методик оцінювання навчальних досягнень учнів, серед них тестових форм контролю, оволодіння технологічною компетентністю, усвідомлення необхідності фахового і навчально-методичного самовдосконалення, підвищення рівня методичної майстерності тощо.

У системі творчо-розвивальних технологій виділяють технологію продуктивного навчання, результатом якої є внутрішній або зовнішній якісний продукт. Відповідно в контексті мовної освіти продуктом пізнавальної діяльності й самореалізації учнів є індивідуальний навчальний досвід, основу якого складають нові мовномовленнєві знання і вміння; особистісні утворення, зокрема комунікативна компетентність, мовно-естетична вихованість, культура мовлення, духовно-ціннісні орієнтації, навички

самоосвіти; зовнішній продукт, тобто реферат, стаття, твір, план, конспект, укладений учнем словник та ін.

Модель організації продуктивної діяльності в процесі навчання мови включає такі етапи: формулювання мети, висунення власних цілей, створення продуктивної мотивації як синтезу внутрішніх потреб і зовнішніх мотивів, опанування нових знань з мови та читання, застосування мисленнєво-мовленнєвих дій, досягнення результату, самооцінка і рефлексія. Принцип продуктивності передбачає випереджувальне навчання, так звану доаудиторну підготовку – самостійне попереднє опанування тематичного матеріалу учнем, що позитивно впливає на якість навчального процесу, дає змогу на уроці скоротити час для засвоєння теоретичних відомостей і тим самим приділити більше уваги виробленню практичних умінь та навичок.

Для продуктивного підходу до навчання мови в середніх загальноосвітніх закладах характерним є:

- стимулювання й педагогічне регулювання самостійної діяльності учнів різними шляхами, зокрема за допомогою використання методики CASE, що передбачає самостійну роботу над предметним матеріалом шляхом виконання пакета індивідуальних, диференційованих завдань дискусійного характеру;

- формування мовної і мовленнєвої компетентності; - підвищення рівня самоорганізації,

- особистісне зростання учнів на основі пізнавального інтересу до мови, суб'єктивного досвіду мовленнєвої діяльності, духовно-ціннісних орієнтацій.

Разом із тим відповідна система опанування мови потребує врахування ідей кооперованого навчання (спільної продуктивної діяльності) учнів між собою і з учителем.

З розвитком продуктивної діяльності в рамках шкільної мовної освіти тісно пов'язана креативна технологія навчання, орієнтована на формування творчої мовної особистості – соціального індивіда, який володіє високим рівнем навчальних досягнень з предмета, навичками ефективного спілкування, поєднує в собі прагнення до нового, оригінального, позбавленого шаблонності. Належне оволодіння рідною мовою визначає широту пізнавальних інтересів учня, виявляється живодайним джерелом творчого мислення, яке з роками в дитини може пригасати, якщо вчитель не розвиватиме паралельно з інтелектуальними здібностями емоційну й почуттєву сферу школярів.

На пріоритетну роль слова в розвитку творчої особистості дитини особливу увагу звернув В. Сухомлинський, досвід якого ще до кінця не збагнули вчителі-практики. Важливими умовами розвитку

творчих здібностей учнів засобами предмета є зв'язок навчання мови і розвитку мовлення, інтеграція всіх змістових ліній шкільного курсу мови; створення творчої атмосфери на уроці; використання завдань творчого характеру тощо.

У структурі організації креативного навчання мови особливу роль відіграють вдало дібрані методи і прийоми, які позитивно впливають на образну семантичну гнучкість мислення школярів:

- порівняльний аналіз культурних традицій, відбитих у мові (на зразках текстів для наслідування);
- метод аналогій, що включає елементи наслідувальної творчості;
- „діалог культур”, що ґрунтується на аналізі культурних змістів окремих текстів, передбачає створення діалогічної ситуації на основі власного життєвого досвіду школярів;
- перегляд відеосюжетів, які викликають внутрішні переживання, пробуджують творчу думку;
- стилістичний експеримент як дієвий прийом розвитку чуття мови;
- складання учнівського „портфоліо” (так званої тематичної інформаційної папки, вміст якої впливає на оцінку);
- творчі презентації (представлення учнями оригінальних тематичних ідей) та ін.

У зв'язку з цим актуальною є психолінгвістична концепція навчання української мови, спрямована на розвиток не лише логічного мислення (лівої півкулі головного мозку), а й образного (правої півкулі головного мозку), власне, такий двопівкульний підхід до мовної освіти використовується в практиці роботи словесників нечасто, відтак учні відчують труднощі у висловленні власної думки, у творчому вживанні мовних засобів залежно від типу, стилю мовлення.

З огляду на сказане цілісний (холістичний) підхід до творчого розвитку мовної особистості передбачає комплексний вплив на взаємопов'язані психічні процеси учня (мислення, сприймання, пам'ять, увагу, уявлення) за допомогою слова, засобів мистецтва, позитивного мовленнєвого середовища з навчальною метою. Такий шлях потребує опори на зв'язок свідомого та інтуїтивного в пізнавальній діяльності, включає поєднання активного і нетрадиційного навчання, зорієнтованого на стан релаксації, тобто зняття психологічного напруження учнів шляхом сугестії, самонавіювання, а це, у свою чергу, активізує увагу, інтуїцію, пам'ять.

Останнім часом у практиці школи набула поширення методика доповнення (завершення), що використовується в психолінгвістиці як відновлення деформованого мовленнєвого повідомлення. Для

цього в тексті (реченні) пропускаються словакомпоненти, які потрібно вставити замість крапок чи інших позначок пропусків.

Дидактичними варіантами цієї методики є завдання, що передбачають продовження чи закінчення тексту (наприклад, різновид творчого переказу), творчий диктант, у якому пропущені, як правило, окремі частини мови чи члени речення залежно від змісту і завдань уроку, клоуз-тести – тестові завдання на продовження і закінчення речень.

У підготовці школярів до написання докладного переказу тексту цю методику можна використати після першого читання тексту – учні мають відновити деформований (із значними пропусками) уривок, призначений для переказу. Такий спосіб, окрім іншого, дасть змогу вчителю перевірити, якою мірою учні сприйняли текст.

Одним із шляхів реалізації творчо-розвивального підходу до навчання може бути психолінгвістична методика прямого тлумачення слів. Застосування її до граматичних понять передбачає описання змісту назв окремих частин мови та їх форм (іменник, прикметник, дієслово, дієприкметник, дієприслівник, числівник, сполучник та ін.) на основі врахування мотивованої внутрішньої форми слова, тобто з використанням кореня назви, яка тлумачиться.

За допомогою цього способу в учнів розвивається чуття слова, а учитель має змогу перевірити, чи свідомо учні опановують відповідний граматичний матеріал і чи можуть вони своїми словами в зрозумілій формі дати визначення певній частині мови.

У сучасних дослідженнях звертається увага на роль асоціацій для розвитку навчально-пізнавальної діяльності. Такий підхід є виправданий тим, що складні психічні утворення (думки, почуття, уявлення) виникають через посередництво асоціацій. Психологи доводять, що розвиток асоціативного мислення є важливою умовою адекватного сприймання і творення мовлення.

Психологічні теорії навчання виходять з того, що в основі навчання лежать асоціативні зв'язки між стимулом і реакцією. Метод асоціацій під назвами „асоціативна сітка”, „асоціативне дерево”, „асоціативний кущ”, „гронування” викликає все більший інтерес як у науці, так і шкільній практиці навчання мови.

Використовуючи в процесі мовної освіти асоціативний шлях (наприклад, асоціативний аналіз мовних явищ – за контрастом, за суміжністю, за родо-видовими поняттями, за мовними відношеннями, – що пов'язаний з творчою інтерпретацією дидактичного матеріалу), учитель має звернути увагу на суть і види асоціацій.

З точки зору психології асоціація розглядається як зв'язок між окремими психічними актами (уявленнями, думками, почуттями), внаслідок якого один із них викликає появу іншого. Виділяють кілька різновидів асоціацій, серед них синтагматичні (асоціативні слова, які являють собою стимул і реакцію, належать до різних граматичних класів) – ці асоціації відображають мовленнєві відношення, парадигматичні (слово-стимул і асоціативна реакція на нього належать до одного граматичного класу) – вони розкривають мовні відношення.

У складі цих асоціацій мають місце ті, що характеризують родові відношення, смислові і фонетичні зв'язки. Асоціативний шлях як елемент психолінгвістичного підходу до навчання особливо цінний для стимулювання творчості, вироблення гнучкості мовленнєво-мислительної діяльності, умінь застосовувати мовно-мовленнєвий досвід у нових навчальних ситуаціях. При цьому поєднання індуктивних операцій з дедуктивними розвиває потенційні здібності учнів, веде до досягнення поставлених навчальних цілей.

Одним із шляхів розвитку творчого потенціалу учнів є підготовка творів різних за формою, жанром, стильовими ознаками, серед них виділяються твори-мініатюри: твір-медитація, твір-поезія, твір-аналіз, твір-коментар, твір-молитва, твір-есе, твір-драматичний сценарій, твір-перевтілення та інші. Основна увага вчителя має

бути звернена на зміст твору. Це не означає, що потрібно нехтувати орфоепічною і правописною грамотністю школярів, звичайно, необхідно враховувати мовне оформлення думок, щоправда, зважаючи на його супроводжувальну, допоміжну роль.

Такий підхід дасть змогу навчити учнів образно сприймати навколишню дійсність і створювати власну мовну картину світу, оригінальність, яскравість і виражальність якої залежатиме від багатства словника учнів, різноманіття синтаксичних конструкцій, суб'єктивного досвіду. Система роботи над розвитком зв'язного мовлення в середніх і старших класах з урахуванням актуальних морально-етичних, екологічних, суспільних тем є засобом реалізації технології життєтворчості, бо допомагає учневі визначитися в колі життєвих проблем, пов'язаних з соціокультурною темою заняття, скласти своє бачення (план, програму, твір) вирішення їх, здійснити власний вибір у результаті пошуку смислу життя.

Сучасні тенденції в методиці викладання української мови актуалізують технологію ситуативного навчання, тобто використання в педагогічному процесі психологічних, проблемних ситуацій, ситуації успіху тощо. Спеціально створена психологічна ситуація – це сукупність умов і обставин на занятті, що викликають у суб'єктів навчання позитивні емоції, стан психічної рівноваги та визначають внутрішні особливості пізнавальної діяльності,

впливають на особистісний розвиток, допомагають досягненню поставлених цілей. Такий шлях має психотерапевтичну природу та може бути переосмислений з дидактичного погляду не як власне лікування, а як спосіб формування особистості шляхом цілеспрямованого впливу словом, засобами мистецтва на психіку дитини з урахуванням принципу інтерсуб'єктивності.

Іншими словами, піднесений стан душі на занятті з мови можна викликати за допомогою емоційного слова вчителя, виразного читання поезії, слухання класичної музики (так звана музикотерапія), споглядання живописних полотен (так звана арттерапія), аутотренінгу, що зосереджує увагу учнів на значущій навчальній діяльності.

Збагачуючи позитивними враженнями духовний світ школяра, психологічні ситуації особливу роль відіграють під час виконання творчих мовленнєвих завдань: у результаті внутрішніх переживань пробуджуються думки, якими дитина хоче поділитися у своїх висловлюваннях.

Стан задоволення позитивним результатом виконання певного мовно-мовленнєвого завдання в лінгвометодиці називають ситуацією успіху, яка створюється з метою викликати в школярів інтерес до теми заняття, адже внутрішнє бажання вчитися виникає тільки разом з успіхом у навчанні. Залежно від участі вчителя в

організації такої ситуації, успіх може бути очікуваний і підготовлений.

Створення ситуації успіху перед вивченням нового матеріалу, під час закріплення знань, умінь, навичок, у процесі розвитку зв'язного мовлення породжує відчуття особистої значущості, формує в учнів віру у свої пізнавальні можливості і здібності до мови як навчального предмета.

Для підтримки в дітей відчуття успіху, яке посилює пізнавальний потенціал, учитель має створити на занятті такі умови, які б допомогли школярам відкрити в собі приховані творчі задатки. У шкільному курсі української мови значний дидактичний вплив має створення ситуацій, завдяки яким учні переконуються в недостатності своїх знань. На думку психологів, мислення зазвичай починається з проблеми чи запитання, з подиву чи нерозуміння, із суперечностей. Так звана проблемна навчальна ситуація – це внутрішній стан переживання школярами труднощів у виконанні навчального завдання, що спонукає їх до пізнавальної активності, пошуку нових знань і шляхів подолання цих труднощів.

Навчальна проблема завжди оформлюється у вигляді запитання чи завдання, наприклад: - Чому в слові письменник дві букви нн, а в слові священник – одна? - Чому слова читання, говоріння і читати, говорити належать до різних частин мови, якщо всі вони означають

дію? - Як називаються виділені звороти: лисиця – хитра згубниця курей, птахи – санітари лісу? - Визначте синтаксичну функцію підкресленого слова в реченні: Дід попросив онука принести відро води. - Складіть два речення, щоб в одному з них той самий прикметник виконував роль підмета, а в іншому – означення. - Відредагуйте подані речення. Батьки почали говорити розмову. На сьогоднішній день у нас залишається багато невирішених питань. Ми вживаємо рослинну олію. Літом наші учні приймали участь у концерті.

В основі проблемної ситуації лежить суперечність між знанням і незнанням, усвідомлення якої, з мотиваційного боку, викликає в учня інтерес до проблеми, бажання докласти весь інтелектуальний потенціал, вольові зусилля для правильного розв'язання проблемного завдання, скажімо виконати повний синтаксичний розбір поширеного речення (суперечності при цьому можуть бути, наприклад, між знанням категорії перехідності/ неперехідності дієслів і незнанням прямих/непрямих додатків або знанням частин мови і незнанням їх синтаксичних функцій). У зв'язку з цим важливе значення має вміння „розвивати” проблемну ситуацію, що пов'язане з такими прийомами мислительної діяльності, як узагальнення, конкретизація, модифікація синтаксичних конструкцій, текстів (видозміна за умови збереження сутєвих ознак), мовний розбір, розгляд аналогічних мовних фактів, процесів та ін.

Евристична навчальна діяльність завдяки створенню проблемної ситуації, пошуку способів виконання проблемних завдань з мови активізує мовну, мовленнєву, творчу, організаційну компетенції. Пошуки нових ефективних форм і методів навчання дали поштовх для виникнення інтерактивних технологій. Перехід від традиційної до інтерактивної освітньої моделі передбачає діалогізацію процесу навчання з урахуванням принципу організаційної динамічності. У цьому плані відомий досвід використання д і а л о г і ч н и х п а р змішаного складу, так звана методика А. Ривіна і його послідовника В. Дяченка, що передбачає поєднання групової та індивідуальної форм навчання.

Для міжособистісної взаємодії учнів особливо продуктивним є груповий спосіб навчання (коопероване навчання, технологія співробітництва), теорія якого спирається на ідеї конструктивізму, зокрема впорядкування і гармонізації функціонування суб'єктів навчальної діяльності шляхом запровадження нових методів, прийомів, засобів та відповідних організаційних форм. Суть цієї технології під час навчання мови полягає у використанні малих і великих груп (4-10 чоловік) учнів з різним рівнем мовномовленнєвих знань і вмінь для розв'язання мовного чи мовленнєвого завдання. Учитель має зробити так, щоб учасники кожної групи постійно й ефективно співпрацювали між собою.

У зв'язку з цим у навчанні потрібно врахувати окремі організаційні моменти:

- в інтересах групи потрібно виявити індивідуальний потенціал кожного її учасника, закріпити за кожним групову роль для чіткого виконання навчального завдання;

- кожен член групи має виконувати визначену для нього частину єдиного групового завдання (з урахуванням групової ролі – лідера, коректора, ерудита, секретаря, оратора, аналітика, критика, інформатора та ін.), від чого, власне, залежить якість роботи іншого члена й групи в цілому;

- для одержання позитивного групового результату, крім предметних знань і вмінь, потрібне міжособистісне спілкування і взаємопідтримка;

- кожен учасник несе особисту відповідальність за правильність виконання дорученої справи;

- члени групи мають разом належно проаналізувати й узагальнити одержані результати, ефективність роботи;

- група має достойно представити результат спільно виконаного завдання, щоб про її учасників не говорили „вміли готувати, та не вміли подавати”.

У межах інтерактивного навчання можна використовувати різні стратегії, що визначають загальний підхід до організації освітнього процесу й передбачають застосування продуктивних методів. Для інтерактивного навчання актуальними передусім є взаємодіючі стратегії, пов'язані з роботою в групах, парах тощо. Лінійна формула стратегії навчальної діяльності учасників групи, яку доцільно використовувати до виконання інструкції будь-якого мовного чи мовленнєвого завдання, може мати такий вигляд:

ПРОПОНУЙ – СЛУХАЙ – АНАЛІЗУЙ – СТВОРЮЙ.

7. Теорія і практика використання технології інтегрованого навчання на заняттях з мови та читання в початкових класах

Окреме місце в системі розвивального навчання займає інтегрування навчальних предметів на основі виявлення споріднених міждисциплінарних зв'язків.

Міжпредметні зв'язки на уроках української мови – це лінгводидактична умова використання природних взаємовпливів української мови з іншими навчальними дисциплінами, які мають допоміжне значення для вивчення мовної теми, з метою підвищення рівня науковості й доступності освітнього процесу, посилення пізнавального інтересу учнів до навчання, поліпшення якості їхніх знань, умінь і навичок. Завдання вчителя так організувати навчальний процес, щоб на уроці всі елементи були взаємопов'язаними, це забезпечить від механічного поєднання матеріалу з різних предметів.

Найбільш органічні зв'язки в навчанні мови з літературою, в тому що їх об'єднує слово. Методика використання мовнолітературних зв'язків має ґрунтуватися на залежності між змістом, формою і призначенням художнього тексту. Відповідне формування міжпредметних асоціативних зв'язків на основі окремих фактів чи узагальнених понять, як-от: порівняння, антитеза, поетичний синтаксис, образ, смисл, форма, стиль, жанр тощо, – передбачає

збереження специфіки змісту взаємодіючих предметів. Використання на уроці мови зв'язків з літературою, образотворчим мистецтвом, музикою, історією та ін. дає змогу вчителю відкрити перед учнями цілісну картину світу, сформуванати систему мовних знань, орієнтованих на практичне застосування в процесі життєдіяльності.

На відміну від міжпредметних зв'язків, інтеграція в навчанні мови являє собою процес поєднання блоків знань з різних навчальних дисциплін в одне ціле, у результаті чого створюється якісно новий зміст для пізнання мовної картини світу та розвитку мовлення учнів.

В освітньому процесі найбільш поширені такі види інтеграції:

- інтеграція навчального змісту (внутрішньопредметна і міжпредметна);
- інтеграція цілей навчально-виховного процесу;
- інтеграція різних видів розумових і практичних дій (шляхом залучення учнів до пізнавальної, мовленнєвої, організаційної діяльності) та особистісно чуттєвих вражень від навчання;
- інтеграція форм і методів навчання.

Концептуальною основою інтеграції навчання є „філософія цілісності”, або холізм, що передбачає двопівкульний підхід до

навчання (ліва півкуля головного мозку пов'язана з логічним мисленням, а права півкуля головного мозку – з образним) і спрямовується на розвиток усіх граней внутрішніх можливостей людини.

Поняття цілісності в контексті мовної освіти відображає внутрішню єдність і відносну автономність об'єкта, який пізнається в процесі навчання, наприклад, фрагментів мовної картини світу чи елементів мовної системи, специфіка яких зумовлюється властивими їм закономірностями функціонування та розвитку.

У лінгвометодичній реалізації ідеї інтегрованого навчання важливого значення набуває врахування окремих вихідних положень:

- функціональний підхід до вивчення мовних явищ, що передбачає розгляд мовних засобів у структурі комунікативних одиниць – речення, тексту;
- комплексний підхід до вивчення мовних понять, що забезпечить, з одного боку, вивчення мовних одиниць у різних зв'язках і відношеннях цілісної системи, а з іншого – взаємодію внутрішньопредметних мовних знань і їх складових елементів – соціокультурних, мовленнєвих;

- аксіологічний підхід, що передбачає цілісне формування особистості школяра на основі єдності почуття і розуму – створення умов для розвитку понятійно-образного мислення, збагачення духовного світу, вироблення ціннісних орієнтацій і самореалізації в пізнавальній та мовленнєвій діяльності;
- інтеграція мовно-мовленнєвих і естетичних знань на основі зв'язків мови і мистецтвознавчих предметів; кожне мистецтво має свої специфічні виражальні засоби для відображення дійсності, та потенціал їх дієвої сили на розвиток культури мовлення і, взагалі, формування гармонійно розвиненої особистості збільшується, коли вони діють у сукупності за єдиними законами естетики.

Урахування внутрішньопредметних зв'язків – одна з умов подолання фрагментарності в навчанні мови. Посилення таких зв'язків у рамках мовної освіти має передбачати, з одного боку, поглиблення теоретичних знань, а з іншого – вироблення практичних аналітико-синтетичних умінь і навичок на основі розуміння причиново-наслідкових зв'язків між мовними засобами, явищами, процесами.

Інтегрування відомостей із суміжних лінгвістичних дисциплін (наприклад, сучасна українська мова, лінгвістика тексту, риторика, історія української мови, етнолінгвістика) у межах шкільної рідномовної освіти дає змогу учням краще зрозуміти структуру мовних одиниць, особливості функціонування української мови.

Збагнути самотність української мови можна лише за умови дотримання принципу внутрішньопредметних зв'язків.

Основою інтегрованого уроку мови є цілісний навчальний зміст, певним чином інтегрований завдяки спорідненим тематичним елементам різних навчальних предметів. Цілеспрямовані інтегровані уроки мови розширюють предметні межі, допомагають цілісно сприймати вивчаний матеріал.

Структура інтегрованого уроку мови залежить від дидактичних цілей. Оскільки можливості інтеграції навчання мови відкривають широкий простір для педагогічного пошуку вчителів, то структура відповідних уроків зазнає постійного оновлення й удосконалення. Здійснення інтеграції мови з іншими навчальними предметами можливе лише в плані розвитку зв'язного мовлення – чи як відповідний фрагмент уроку мови, чи як спеціальний урок розвитку зв'язного мовлення. Інтегровані уроки розвитку зв'язного мовлення стимулюють читацькі інтереси школярів, прояви пізнавальної активності, уяви, фантазії, інтуїції, мовленнєвої творчості. Шлях від ізоляції до інтеграції веде до навчально-методичного збагачення уроків, що сприяє розширенню світогляду, емоційнопочуттєвої сфери, особистісного досвіду учнів. Специфіка інтегрованого навчання потребує використання на уроках інтегрованого змісту елементів блочного, модульного,

кооперованого навчання, поєднання традиційних та інноваційних методів.

Значні можливості для інтеграції різних видів діяльності на уроках розвитку зв'язного мовлення закладені в роботі над дидактичним текстом.

Добираючи форми і методи навчання, учитель має зважати не стільки на їх кількість, скільки на доцільність використання. У проведенні інтегрованих уроків мови, на яких поєднуються різні види пізнавальної, мовленнєвої та організаційної діяльності, ефективними є методичні прийоми, що спонукають до узагальнення, систематизації тематичного матеріалу, розпізнавання мовних явищ у потоці мовлення, використання їх у власних висловлюваннях:

- „здивування|| – короткочасна емоційна реакція на питання чи завдання вчителя;
- „історична довідка|| – інформація про історію письма, походження і розвиток рідної мови;
- „хвилинки задоволення|| – первинне сприйняття живопису, музичного чи поетичного твору;
- „занурення|| у світ мистецтва – глибоке споглядання образної картини дійсності, конкретного виразу національних і загальнолюдських цінностей;

- „читання|| живописної картини; - „переклад|| музики, живопису на мову поетичних образів – відтворення переживань і почуттів, викликаних твором мистецтва, за допомогою виражальних мовних засобів;
- виразне читання художнього тексту дидактичного матеріалу;
- зіставлення виражальних особливостей пейзажних картин на живописному полотні і в літературному тексті;
- порівняння художніх текстів різних авторів на одну й ту саму тему, пояснення особливостей краси і сили впливу текстів;
- лінгвістичний аналіз художнього тексту;
- переказ текстів художнього стилю;
- складання творів за картинами.

Інтегрований підхід до навчання мови потребує переосмислення традиційної методики, пошуку продуктивних шляхів і методів формування та вдосконалення мовленнєвої діяльності учнів. Культурологічна й аксіологічна спрямованість такого підходу підвищує настрій у школярів, рівень креативності, допомагає поєднати розвиток логічного й асоціативно-образного мислення, сприяє формуванню цілісного сприймання об'єктів пізнання, системності знань, умінь і навичок, створює сприятливі умови для цілісного уявлення про мову і її роль у житті людини.

ДОДАТКИ

ТЕХНОЛОГІЯ „ЗВУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ”

Цілі навчально-пізнавальної діяльності :

- учень знає основні поняття звукової системи української мови;
- учень розуміє особливості звуків мовлення, їх роль у художньому стилі;
- учень використовує набуті тематичні знання в нових навчальних ситуаціях;
- учень диференціює голосні і приголосні звуки, виявляє взаємозв'язок між ними в мовленні, бачить помилки, прорахунки в логіці міркувань;
- учень складає невеликий творчий звіт на основі результатів проведеного міні-дослідження;
- учень оцінює значущість результатів дослідження звукових особливостей народнопоетичного тексту для виконання поставленого завдання.

І н с т р у к ц і я .

1. Виразно прочитайте.

Заплету віночок

Заплету віночок, Заплету шовковий,

Цілі навчально-пізнавальної діяльності до наведених внутрішньопредметних технологій формулюються через результати навчання, виражені в таких діях учнів, які вчитель може розпізнати й належно оцінити.

У визначенні цілей використано метод рівневої класифікації Б. Блума.

В основі таксономії Б. Блума лежить 6 категорій: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання.

На щастя, на долю,

На чорні брови.

Ой пуцу віночок

На биструю воду,

На щастя, на долю,

На милого вроду.

Ой, поплинь, віночку,

Прудко за водою,

На щастя, на долю

Миловому зо мною (Нар. пісня).

2. Визначте, до якого стилю мовлення належить текст (свою думку обґрунтуйте).

3. Зробіть міні-дослідження: підрахуйте кількість голосних і приголосних звуків у тексті; з'ясуйте частоту вживання окремих голосних звуків у ньому.

4. Розмістіть у піраміді всі голосні звуки в порядку зміни частоти їх уживання: знизу ті, що вживаються в тексті частіше, а зверху, – які рідше; біля звуків поставте цифру на позначення їх кількості. Наприклад: Е – 3.

5. Зробіть звіт про дослідження в усній формі: розкажіть про те, як частота вживання тих чи інших голосних впливає на звучання досліджуваного тексту.

ТЕХНОЛОГІЯ „СЛОВА-СИМВОЛИ”

Цілі навчально-пізнавальної діяльності:

- учень знає поняття „слово”, „лексичне значення”, „граматичне значення”, „словесний образ”;
- учень розуміє образну природу словесних символів;
- учень використовує набуті знання про слово, його пряме і переносне значення в нових навчальних ситуаціях;

- учень диференціює пряме і переносне значення слова, усвідомлює співвіднесеність слова з певним явищем дійсності, виявляє взаємозв'язок між символом і культурно-історичним досвідом народу, бачить помилки, прорахунки в логіці міркувань;
- учень складає речення із словами-символами;
- учень оцінює відповідність міркувань, висновків поданому словесному матеріалу, який має образно-символічний характер.

І н с т р у к ц і я

1. Пригадайте, як називається основна одиниця лексикології.
2. Розкажіть, що таке лексичне (пряме, переносне) і граматичне значення слова.
3. Дайте визначення поняттю „словесний символ”.
4. З'ясуйте образно-асоціативне значення поданих слів-символів. Коляда, Голгофа, Чумацький Шлях, слово, євшан-зілля, чудо, душа, водяник, вишиванка.
5. Заповніть таблицю-матрицю, використовуючи наведені вище слова (у складених реченнях слова-символи підкресліть). Символічні значення підкреслених слів. Речення із словасимволами Символ святковості. Символ місця страждань і страти Символ втілення водної стихії (злий дух). Символ

безсмертя. Символ пам'яті, рідної землі. Символ оновлення світу.
Символ благої вісті. Символ вічності Символ першоджерела

ТЕХНОЛОГІЯ „СИНОНІМІЧНИЙ РОДОВІД”

Цілі навчально-пізнавальної діяльності:

- учень знає поняття „лексичні синоніми”, „синонімічний ряд”, „перифраза”;

- учень розуміє, що слова-синоніми звучать по-різному, але мають спільне основне лексичне значення, що перифраза – це описовий мовний зворот, ужитий для називання предмета через якусь характерну рису;

- учень демонструє вміння працювати із словником синонімів, застосовує набуті знання про синоніми в нових навчальних ситуаціях;

- учень аналізує особливості синонімічних рядів, виявляє значеннєвий зв'язок між словами синонімічного ряду, бачить помилки, прорахунки в логіці міркувань щодо лексичних синонімів, перифраз; - учень складає текст, використовуючи приклади слів синонімів; - учень оцінює відповідність міркувань, висновків теоретичним відомостям про загальномовні і контекстуальні синоніми та близькі до них перифрази. І н с т р у к ц і я

1. Дайте визначення поняттям синоніми, синонімічний ряд, перифраза.
2. Розкажіть, чим контекстуальні синоніми відрізняються від загальнономовних.
3. Наведіть приклади слів-синонімів.
4. Виразно прочитайте текст.

Соняшники

Цвітуть соняшники. Озвучені бджолами, вони чомусь схожі для мене на круглі кобзи, які земля підняла зі свого лона на високих живих стеблах. Живе тіло кобз, пахуче, припорошене жовтим пилом, проросле пелюстками, - світиться їй золотіє, щось промовляє своєю широкою, незгасаючою усмішкою. Скільки того сміху на городі – всі соняшники сміються, веселі, але водночас по-доброму замислені, кожен щось хоче сказати тобі, тільки підійди до нього. Коли заходить сонце, то їй соняшники вечоріють, поступово смеркають, поночіють-поночіють. І вже того сміху не видно їй не чути на городі, і вже затихають живі кобзи, або ж і зовсім позамовкали. Стоять на межі, поміж грядками, поміж картоплею та кукурудзою не розсудливі їй приязні світильники, а похмурі квіти смутку їй темряви. Стоять мовчки, думають про своє, і в їхньому заглибленому думанні їй мовчанні вловлюється щось чуже (Є. Гуцало, „Запах кропу“).

5. Виберіть з тексту синоніми, запишіть їх у вигляді „родовідного дерева” (біля кожної гілки окрема група синонімів, так званий синонімічний ряд).

6. Доповніть „родовідне дерево” синонімами, дібраними до виділених у тексті слів (використайте словник синонімів).

7. Визначте особливості вживання дібраних синонімів, урахувавши їх значеннєві відтінки, емоційне та функціонально-стилістичне забарвлення.

ТЕХНОЛОГІЯ „СКЛАДНІ СЛОВА”

Цілі навчально-пізнавальної діяльності:

- учень знає поняття „складні слова”, „інтерфікс”, терміни, пов’язані із способами творення слів;
- учень розуміє образну природу складних слів, утворених шляхом метафоризації;
- учень демонструє вміння працювати із словником лінгвістичних термінів, застосовує набуті знання про способи словотворення в нових навчальних ситуаціях; - учень аналізує особливості творення окремих слів, виявляє зв’язок між зрощенням і суміщенням як способами словотворення, бачить помилки, прорахунки в логіці міркувань щодо способів творення складних слів;

- учень складає речення, використовуючи складні слова; - учень оцінює відповідність міркувань, висновків теоретичним відомостям про складні слова та способи їх творення.

І н с т р у к ц і я

1. Поясніть, чому складні слова мають таку назву.
2. З'ясуйте за словником лінгвістичних термінів, у чому особливість способів творення складних слів: складання основ, метафоризація, зрощення, суміщення.
3. Наведіть приклади складних слів, утворених на основі переносного значення.
4. Поясніть походження назв квітів, лікарських рослин. Чорнобривці, сон-трава, дивосила, євшан-зілля, перекотиполе, мати-й-мачуха, чистотіл, чортополох, мак-видюк, живокіст.
5. Заповніть таблицю на основі поданих вище складних слів, урахувавши різні способи творення. Способи словотворення Назви квітів, лікарських рослин
6. Придумайте й запишіть речення зі складними назвами квітів, лікарських рослин.

ТЕХНОЛОГІЯ „СИМВОЛІЧНІ ІМЕННИКИ”

Цілі навчально-пізнавальної діяльності:

- учень знає поняття „іменник”, „символ”;

- учень розуміє образну природу символічних назв предметів, явищ;
- учень застосовує набуті знання про алфавіт, символи, виражені іменниками, у нових навчальних ситуаціях;
- учень аналізує символічне значення окремих іменників, виявляє зв'язок між значенням слова і культурно-історичним досвідом народу, бачить помилки, прорахунки в логіці міркувань щодо іменників із символічним значенням;
- учень складає виступ щодо спростування чи доведення думки про символічність мови, а також міні-словник символів на основі поданих іменників;
- учень оцінює відповідність міркувань, висновків теоретичним відомостям про іменники із символічним значенням.

І н с т р у к ц і я

1. Дайте визначення іменнику.
2. Висловіть своє розуміння поняття символ.
3. Складіть за алфавітним принципом міні-словник символів на основі поданих іменників. Білобог, Трійця, кожух, писанка, хата, дуб, земля, ведмідь, бджола, хліб, верба.

4. Доведіть чи спростуйте твердження О. Потебні: „Мова в усьому без винятку символічна”.

ТЕХНОЛОГІЯ „ЗАЙМЕННИКОВА СІТКА”

Цілі навчально-пізнавальної діяльності:

- учень знає поняття „займенник”, „лексико-граматичні розряди займенників”;
- учень розуміє ознаки займенника як самостійної частини мови, роль займенників у тексті; співвідношення між буквами і звуками;
- учень застосовує набуті знання про займенник та його розряди, про співвідношення між буквами і звуками в нових навчальних ситуаціях;
- учень аналізує значення займенників та їх звуковий склад, виявляє зв'язок між значенням займенників і їх розрядами, бачить помилки, прорахунки в логіці міркувань щодо розрізнення займенників серед інших частин мови та щодо звукового оформлення окремих слів; - учень складає скритий план навчальних дій для виконання поставлених завдань;
- учень оцінює відповідність міркувань, висновків теоретичним відомостям про займенник як самостійну частину мови.

І н с т р у к ц і я

1. Пригадайте, що таке займенник.

2. Виразно прочитайте текст.

Кум Цибуля

Коли ваше прізвище Цибуля, то як, ви думаєте, вас називають у класі? Правильно! Кум Цибуля... Не інакше. Бо в кожному класі обов'язково знайдеться хтось, хто читав уже —Сорочинський ярмарок| Миколи Васильовича Гоголя. І нікуди ви не дінетеся. Нічого ви не вдієте. Хай вас тисячу разів звать Петрик, ніхто вас Петриком не називатиме. Хоч плачте, хоч ображайтеся Глафірі Павлівні – не допоможе нічого. Будете ви Кумом Цибулею – „і вся іграл, - як каже знайомий уже вам семикласник Вася Лоб. До речі, Петрик Цибуля не плакав, не ображався і не скаржився Глафірі Павлівні (В. Нестайко, „П'ятірка з хвостиком|). 3. Спишіть текст, підкреслюючи займенники.

4. Визначте роль займенників у тексті.

5. Знайдіть місце займенникам у поданій сітці: запишіть їх замість цифри, яка позначає кількість звуків у кожному займеннику, що вживаються в наведеному тексті.

ТЕХНОЛОГІЯ „ВІНОЧОК ПРИВІТАНЬ”

Цілі навчально-пізнавальної діяльності:

- учень знає поняття „мовленнєвий етикет”, „форми мовленнєвого етикету”;
- учень розуміє особливості привітання як форми мовленнєвого етикету;
- учень застосовує набуті знання про привітання в нових навчальних ситуаціях;
- учень аналізує структурні особливості привітання як форми мовленнєвого етикету, бачить помилки, прорахунки в логіці міркувань щодо форм мовленнєвого етикету;
- учень складає письмове поздоровлення; створює веб-сайт чи газетну сторінку (рубрику) „Віночок привітань”;
- учень оцінює відповідність міркувань, висновків відомостям про мовленнєвий етикет та його форми.

І н с т р у к ц і я

1. Розкажіть, що таке мовленнєвий етикет.
2. Назвіть форми мовленнєвого етикету.
3. Виразно прочитайте текст привітання.

Шановна Маріє Василівно! Щиро вітаємо Вас з днем народження. Прийміть наші привітання й найсвітліші побажання: Щоб горе і смуток Вас обминали, Щоб сонечко ясне завжди Вам сіяло. Щоб

були здорові, щоб були щасливі і багато років прожили у мирі. З повагою Ваші учні.

4. Скажіть, з яких частин складається наведений текст. 5. Складіть індивідуальне письмове поздоровлення для близької вам людини з нагоди якої-небудь радісної, приємної події (день народження, ювілей), використовуючи звертання, привітання, побажання здоров'я, успіхів та ін.

6. Оформіть складені кожним членом групи поздоровлення у вигляді учнівського веб-сайта чи газетної сторінки (рубрики) „Віночок привітань”.

ТЕХНОЛОГІЯ „КОМПЛІМЕНТ”

Цілі навчально-пізнавальної діяльності:

- учень знає поняття „мовленнєвий етикет”, „форми мовленнєвого етикету”;
- учень розуміє особливості компліменту та його роль у мовленні;
- учень застосовує набуті знання про мовленнєвий етикет та його форми, зокрема комплімент, у нових навчальних ситуаціях;
- учень аналізує мовленнєву поведінку учасників спілкування (за текстом, у якому використовується комплімент), бачить помилки, прорахунки в логіці міркувань щодо форм мовленнєвого етикету;

- учень складає опис життєвої ситуації з використанням компліменту;
- учень оцінює відповідність міркувань, висновків відомостям про мовленнєвий етикет, культуру спілкування.

І н с т р у к ц і я

1. Випишіть із тлумачного словника визначення до слова комплімент.
2. З'ясуйте, яку функцію виконує комплімент як форма мовленнєвого етикету – інформаційну чи контактостановлювальну.
3. Прочитайте діалогічний текст.

„Свята простота, – подумав розчаровано Сідалковський.

– Форми відповідають змісту».

А вголос сказав:

- Ви просто святість. Ви не Єва, а роза вітрів.
- Комплімент?
- Комплімент.
- Оригінальний? Таких ще мені ніхто не казав!

- Єво, ви гарна, - мовив Сідалковський, а подумки додав: „Коли мовчител. – Ви гарна, як... - Як хто? – підвелася на ліктях Єва.

- Як швейна машина „Зінгер! у моєї мами. Єва вдячно посміхнулася. (О. Черногуз, „«Аристократ» із Вапнярки!)).

4. Визначте, як характеризують банальні порівняння того, хто їх висловлює в поданому тексті.

5. Розкажіть, що відображає мовленнєва поведінка учасників спілкування (за текстом).

6. Опишіть життєву ситуацію, у яку включіть комплімент подрузі (сусідці, учительці).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт початкової загальної освіти 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п>
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/280/konczepczyia.pdf>
3. Типова освітня програма початкової освіти цикл І (1-2 класи)/ під керівництвом Р.Б.Шияна / О.Я.Свченко. К., 2018 – Режим доступу: <http://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nushdokumenty>
4. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення : [навч. посіб.]. Вінниця : Нова книга, 2003.
5. Громик Ю. В. Український правопис : [навч. посіб.]. К. : Центр учбової літератури, 2013. 140 с.
6. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : [навч. посіб.]. К. : Знання, 2006.
7. Словник української мови : У 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід. К. : Наук, думка, 1970–1980.
8. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. К. : Знання, 2006.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.

10. Український орфографічний словник : Близько 174 тис. слів / за ред. В. Г. Складенка. К. : Довіра, 2009.
11. Інноваційні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі: навч. посіб. / М-во освіти і науки України, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка ; за заг. ред. Н. В. Гудими. Кам'янець-Подільський : Друк-сервіс, 2018. 166 с.
12. Бабюк Т. Й., Гордійчук М. С., Попова О. Ю. Методика навчання освітньої галузі «Мови і літератури» : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Друк-сервіс, 2017. 142 с.
13. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення у початковій школі : методичний посібник. К. : Освіта, 2019

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>